

SURADNJA MRNH I KINOTEKE HRVATSKE NA ZAŠTITI NACIONALNOGA FILMSKOG FONDA

Rbea Ivanuš
Nataša Mataušić
Povijesni muzej Hrvatske
Zagreb

sada već bivšemu Muzeju revolucije naroda Hrvatske (integralnom dijelu Hrvatskoga povijesnog muzeja) u Zbirci fotografija, filmova i negativa posebnu vrijednost čini fond izvornih filmova iz drugoga svjetskog rata, partizanske, ustaške i njemačke

provenijencije. Prikazujući u trenutku snimanja suvremene ljude i događaje, protokom vremena postali su dio prošlosti koju prikazuju, a time i značajan izvor informacija o određenom vremenu, prostoru i ljudima. Film je svakako specifičan muzejski predmet. On, sam po sebi, kao dio prošlosti ima historijsku vrijednost, a ujedno je i nosilac sadržaja koji je izvor za proučavanje povijesti. Od tuda i proizlazi njegova historijska, dokumentarna i muzealna vrijednost (raritetnost, eksplicitnost i očiglednost sadržaja, posebnost u odnosu na druge vrste muzealija).

Filmovi su nabavljeni tijekom proteklih 20-ak godina uglavnom poklonom ili otkupom. Izuzetno vrijedne njemačke ratne žurnale »Weltspiegel« (23 komada) poklonila je Marija Šoljan-Bakarić 1987. godine. Zbirka sadrži ukupno 37 filmova, od čega su samo dvije kopije nastale 60-ih godina. Do sada je stručno obrađeno 17 filmova, i to ako se pod stručnom obradom može razumijevati numeričko nizanje u knjizi inventara. Rubrike: opis, autor, vrijeme nastanka, tehnika, veličina, dimenzije, stanje, zahvati... ostale su uglavnom neispunjene. Sva filmska građa smještena je u muzejskom depou koji je, radi optimalne zaštite i čuvanja muzealija, preuređen i proširen 1988. godine. Za održavanje konstantne temperature od 18° do 20°C i relativne vlažnosti od 50 do 60 posto ugrađena je mehanička ventilacija i zračno grijanje.¹ Svaki film je smotan i uložen u kartonsku ili metalnu kutiju, i svi zajedno pohranjeni su u Primatov metalni ormar. To nisu idealni uvjeti za očuvanje filmske građe, koja je zbog tehnoloških svojstava materijala od kojeg je izrađena, te fizikalno-kemijskog procesa nastanka podložnija propadanju od druge građe. Osigurana je zaštita od mehaničkih (nepažljivo rukovanje, ogrebotine i lomovi) i fizikalno-kemijskih uzroka oštećenja (vlaga, razlika u temperaturi, sunčana svjetlost i prašina).

U nedostatku vlastite projekcijske aparature (istraživanje filmske građe moguće je jedino pregledom filmova na montažerskom stolu ili u projekciji), a u želji da saznamo sadržaj filmova i utvrdimo njihovo stanje očuvanosti te poduzmemo potrebne mjere zaštite, u dogovoru s direktorom Kinoteke Hrvatske Matom Kukuljicom predali smo filmove na stručni pregled. Prije pregleda pranjem u alkoholu i brisanjem mekom krpom uklonjeni su prašina i otisci prstiju. Utvrđeno je da su u dosta dobrom stanju (uglavnom zato što nisu projicirani) te da se nisu pojavila nikakva biološka oštećenja koja nastaju djelovanjem bakterija, plijesni ili pojavom insekata. Pregledom je utvrđeno da je riječ o izuzetno vrijednim tonskim kopijama (pozitiv slika s optičkim tonom) ili

pozitiv kopijama (pozitiv slika bez tona), koje zbog opasnosti od eventualnih oštećenja treba što prije zaštititi.

Da je posrijedi izuzetno vrijedna filmska građa potvrđuje i činjenica da će Kinoteka Hrvatske revidirati svoj Program na zaštiti filmske građe za 1991. godinu, te odmah obavijestiti Republički fond za kulturu o potrebi njene zaštite.

Prema stanju očuvanosti i vrsti podloge filmske vrpce predložene su sljedeće mjere zaštite:

1. da se zapaljiva filmska građa prebaci na nezapaljivu filmsku vrpcu izradom double negativa i kopije. Riječ je o dva 35 mm filma koji se nalaze na nitratnoj podlozi. Te filmove zbog njihove samozapaljivosti, eksplozivnosti i otpuštanja dušikovih oksida nije dobro držati i čuvati u depou s ostalim filmovima i drugim fotografskim materijalom. Prema standardima o zaštiti filmskog i fotografskog materijala, oni zahtijevaju posebne uvjete čuvanja, temperaturu od $\pm 2^{\circ}\text{C}$ i relativnu vlagu od 50 posto.² Tonske kopije tih filmova pohranit će se u Kinoteci Hrvatske, koja prema Zakonu o kinematografiji iz 1980. godine u cjelini brine o nacionalnom filmskom fondu Republike Hrvatske i u tu svrhu ima izrađen poseban depo za čuvanje svih vrsta izvornoga filmskog materijala. To su filmovi »Hrvatska u riječi i slici«, slikopisni pregled broj 78 iz 1942., inv. broj 8845 sljedećeg sadržaja; poglavnik Ante Pavelić otvara Ratni muzej i pismohranu na Jezuitskom trgu broj 4 dana 2. lipnja 1942., proslava Antunova 13. lipnja 1942..., te film i serije »Why We Fight«, proizvodnje Signal Corps Army Pictoral, Phoenix, London, autora Franka Capre i Anatola Levaka, 1941.-43., inv. br. 8845. To je peta od šest epizoda serije pod nazivom »Bitka za Rusiju« (njemački napad na SSSR 22. lipnja 1941., ratna razaranja, Churchillov govor, britanska ratna mornarica, zračne snage RAF-a...). Ne postoje točni podaci o nabavi tog filma koji je zbog svoje raritetnosti i dobre sačuvanosti posebno vrijedan;
2. da se najvrednija filmska građa s 8 mm prebaci na 35 mm vrpcu, izrade double negativ i kopije. To su filmovi (pozitiv kopije bez tona) »Ulazak partizana u Zagreb«, snimio Crnolatac, inv. broj 8838, i »Vojna parada u Zagrebu«, snimio Bronzan, inv. broj 8834. Oni svjedoče o težnji pojedinaca (to su amaterski filmovi) da trajno zabilježe važne povijesne događaje i obavijeste o njima i druge, filmom kao idealnim sredstvom masovnog komuniciranja;
3. da se od 16 mm filma izrade double negativ i kopije. Najveći broj čine njemački ratni žurnali »Weltspiegel« proizvodnje Odjela uskog filma firme DEGETO pri filmskoj službi Wehrmachta. To su 22 filma sastavljena od dobro odabranih i pažljivo montiranih filmskih dokumenata s ratišta i pozadine. Za proučavanje povijesti naše zemlje osobito su značajni ratni žurnali broj 21 i 22 od travnja 1941., naslova: »Prodor na Balkan I« (ulazak njemačke vojske u Maribor, avionski let iznad Niša, kapitulacija jugoslavenske vojske...) i »Prodor na Balkan II« (bombardiranje Beograda, kapitulacija Jugoslavije...). Iste mjere zaštite primijenit će se i na 16 mm filmove koje je snimio Mladen Iveković: »Oslobođenje Zagreba« i »Oslobođenje Mostara«, inv. broj 8844;
4. zbog opasnosti da se prilikom svake projekcije film ošteti, a radi mogućnosti javnog prikazivanja u sklopu tematskih izložaba, filmovi će se presnimiti i na VHS video-vrpcu.

Poslove presnimavanja i zaštite (uklanjanje mehaničkih oštećenja, popravak neispravnih perforacija, smještaj u odgovarajuću standardima propisanu ambalažu) obaviti će Kinoteka Hrvatske u suradnji s Laboratorijem Jadran filma.

Iako pojedini filmovi nisu unikatni – što proizlazi iz same prirode medija filma koji je namijenjen masovnoj upotrebi i proizveden u više istovjetnih primjeraka – njihova je stvarna vrijednost to veća što ih je sačuvan relativno malen broj, a zbog poslijeratne politike velik broj filmova upravo iz tog perioda naše povijesti završio je u Kinoteci Jugoslavije.

Primljeno: 13. 6. 1991.

Bilješke:

Rhea Ivanuš: »Čuvanje i zaštita muzealija«, Bulletin MRNH, broj 2./3., 1989., str. 6.

Tatjana Mušnjak: »Pohrana i zaštita fotografija«, Slobodni arhivi 1990., Arhivski centar za strokovno tehničko vprašanje, str. 85.-89., Maribor, 1990.

SUMMARY

The Co-operation of the Museum of the Revolution of the Croatian People and the Croatian Film Archives in the Protection of the National Film Heritage

By Rhea Ivanuš
and Nataša Mataušić

The Museum of the Revolution of the Croatian People (merged with the Croatian Historical Museum in 1991) holds a valuable collection of 37 films dating from the Second World War, made by partisan, ustashe and Germans. The collection is treasured in the depot of the Museum. 17 of the films have been expertly treated. Films were analysed in cooperation with the experts of the Croatian Film Archives to establish their condition of preservice. The measures of protection were considered, primarily the taking of the double negatives and copies. All films will be copied into the VHS video tape to serve for projecting on exhibitions and other museum events. Copying and conservation will be carried out by the Croatian Film Archives and the Jadran Film Laboratories.

ZAŠTITA MUZEJSKIH PREDMETA U MALIM POKRAJINSKIM MUZEJIMA – PRIMJERI IZ OPĆINE KORČULA

Alena Fazinić
Muzej Korčule

ećina malih muzeja u općini Korčula osnovana je uglavnom od 50-ih godina naovamo. U prvim poratnim godinama mnoštvo spomenika nalazilo se zapušteno i zaboravljeno po crkvama, kućama, privatnim zbirkaama i sl., a njihovo poznavanje i vrednovanje bilo je blisko samo uskom krugu stručnjaka i znalaca. Prijetila je opasnost da mnogo toga zauvijek bude uništeno, otuđeno i izgubljeno, pa se smatralo da je najsigurniji način spašavanja predmeta njihovo sakupljanje u mjesne zbirke. Negdje je sabrana vrijedna građa i nađen prostor za njen smještaj pa je osnovana muzejska ustanova. No bilo je i drugačijih slučajeva: dobavljeni predmeti ostali su nagomilani na neprikladnu mjestu u posjedu mjesnih zajednica, domova kulture i sl., često neevidentirani te prepušteni polaganom propadanju. Nerijetko se dogodilo da uređene i otvorene muzejske zbirke budu u cijelosti prepuštene vlastitoj materijalnoj brizi. Srećom, negdje se to poklopilo s razvojem turizma pa su male sredine gostima osim prirodnih ljepota mogle ponuditi i kulturni doživljaj: posjet zbirkaama koje su se od skromnog prihoda pribavljenog ulaznicama uspijevale održavati na životu.

No istodobno su građeni brojni hoteli, a ta »svetišta« kulture postajala su sve zapuštenija i manje privlačna turističkom gospodarstvu. Tako se dogodilo da skromno uređene i opremljene zbirke smještene u starim zgradama, u koje nakon prvotne adaptacije nije više uložen ni dinar za puko održavanje, postanu umjesto reprezentanata naše kulture prostori kojih se gotovo treba sramiti. Jer, čak i najvredniji, najljepši predmet izložen u oronuloj zgradi, u prašnoj, zastarjeloj vitrini, nedovoljno osvijetljen, oštećen, doista ne može biti kultura kojom se predstavljamo svijetu. Ali puno je bolnija činjenica da zapuštena zbirke i muzeji postaju sve opasniji za baštinu: u njima su pohranjene tisuće raznovrsnih predmeta, mnogi najviših vrijednosti, a sudbina im je istovjetna: prijeti im oštećenje, propadanje, otuđenje. Tu se dotičemo problema zaštite muzejskog predmeta.

U većini korčulanskih zbirki zbog skromnih sredstava na početku njihova djelovanja nije nikada bila provedena temeljna tehnička zaštita, instalirani sigurnosni i drugi uređaji i sl. U međuvremenu na mnogim zgradama dotrajali su krovovi, vlaga oštećuje predmete, stari električni vodovi prijete požarom, provale i krađe stalna su opasnost jer nedostajni čuvari. Sve to podjednako se odnosi na izloženu građu i predmete uskladištene u potkrovljima i podrumima, gdje su složeni bez ikakvih uvjeta zaštite.

Na stručnim savjetovanjima muzejskih djelatnika najčešće se govori o programima, iskustvima, postignućima velikih muzeja ili onih koji imaju sreću da je odnos njihovih sredina različitiiji od korčulanske. O ovim najugroženijima – rekla bih i najbrojnijima – najmanje je riječi. Stoga iznosim primjere iz općine Korčula koji zorno oslikavaju moje navode i stvarno stanje.